

ADAM JASIEWICZ, KAZIMIERZ ZARZYCKI

Zapiski florystyczne z Bieszczadów Zachodnich — Notulae floristicae de montibus Bieszczady Zachodnie (Carpatorum orientalium pars polonica)

Wpłynęło 2. III. 1960

W czasie prowadzonych przez nas badań nad florą i roślinnością Bieszczadów Zachodnich znaleźliśmy szereg interesujących roślin, bądź to nowych dla flory polskiej, bądź nowych dla Bieszczadów. Początkowo zamierzaliśmy nasze wyniki opublikować w całości, nie ogłaszając osobno stanowisk poszczególnych ciekawszych gatunków. Ponieważ jednak Bieszczady są obecnie modnym terenem, odwiedzanym przez liczne rzesze turystów, w tym i botaników, z których wielu uważa za swój obowiązek ogłoszenie drukiem każdego, nawet mało znaczącego drobiazgu florystycznego, stanowiska niektórych odkrytych przez nas roślin zostały już opublikowane. Podajemy więc drugi wykaz (por. Jasiewicz i Zarzycki 1956) bardziej interesujących lub rzadszych gatunków roślin oraz kilka uwag, jakie nasuwają się nam w związku z danymi florystycznymi opublikowanymi przez Pałczyńskiego (1958).

Viola dacica Borb., podana przez tego autora jako nowa dla Bieszczadów, znana była od dawna z wielu stanowisk w tym pasmie jako *Viola declinata* W. et K. Rozróżnienie tych dwu gatunków podał Zabłocki (1947) w VI tomie „Flory polskiej”. *Viola dacica* figuruje też w „Roślinach polskich” z numerem, a więc jako gatunek rosnący w obrębie dzisiejszych granic PRL, z uwagą: Połoniny Karpat Wschodnich (Bieszczady). Nieprawdopodobne jest też występowanie na połoninach ponad górną granicą lasu stepowego gatunku *Scorzonera purpurea* L. Gatunek ten podał już zresztą z Bieszczadów Kotula (1883). Wołoszczak (1894) jednak sprostował, że może to być tylko *Scorzonera rosea* W. K., której on sam zresztą nigdzie nad górnym Sanem nie widział.

Jeśli chodzi o *Cirsium Waldsteinii* Rouy (*C. pauciflorum* (W. K.) Spreng.), to jego najdalej na zachód wysunięte stanowisko znane jest spod szczytu Wołosania (Jasiewicz i Zarzycki 1956). Gatunek ten według dotychczasowych danych (Kotula 1883, Knapp 1869) i naszych własnych obserwacji rośnie tylko na połoninach w wysokich partiach Bieszczadów, schodząc jedynie sporadycznie poniżej 900 m (np. w Moczarnem rośnie na wysokości 700 m — Wołoszczak 1894). Pałczyński (l. c.) podaje go też z ocienio-

nych miejsc nad brzegami potoków, a na mapie znaczą dwa stanowiska nad Solinką, w okolicach Cisnej i Dołżycy. Wydaje się nam bardzo mało prawdopodobne, ażeby *Cirsium Waldsteinii* mogło rosnąć na tych stanowiskach. Myśmy bowiem w tych okolicach widzieli *Carduus personata* (L.) Jacq., który nie figuruje u Pałczyńskiego.

Autor ten w swym spisie roślin z Bieszczadów podaje tylko przy niektórych gatunkach, że były one stamtąd już znane dzięki pracom Knappa, Kotuli i Wołoszczaka. Taki sposób cytowania sugeruje, jakoby gatunki, przy których nie ma cytatów, były przez autora podane z Bieszczadów po raz pierwszy. Dopiero na końcu zaznacza on, że tylko *Melampyrum saxosum* i *Viola dacica* nie były dotychczas podawane z tych okolic. Nowym gatunkiem dla Bieszczadów podanym przez Pałczyńskiego (l. c.) jest zatem tylko *Melampyrum saxosum* Baumg., o ile oznaczenie jest poprawne. Okazy o białych, albinotycznych kwiatach zdarzają się bowiem niekiedy i u *Melampyrum Herbichii* Woł.

WYKAZ GATUNKÓW NOWYCH LUB BARDZIEJ INTERESUJĄCYCH

1. *Asplenium septentrionale* L. — Kilka niewielkich okazów w szczelinie skalnej pod szczytem Krzemienia na wys. 1330 m. Gatunek ten został podany z Łopiennika przez Wołoszczaka (1894), gdzie odnaleźliśmy go też w r. 1958. Glanc i Lisowski (1955) podali go ze Smereka.

2. *Lycopodium annotinum* L. — Północne zbocza Krzemienia, wys. 1300 m, w kępie krzywulców świerkowych; południowo-zachodnie zbocza Halicza, wys. 1230 m; Smerek — wieś wys. 600 m, las świerkowy na dnie doliny z *Vaccinium myrtillus* i *Ptilium crista-castrensis*. Gatunek nie podawany dotąd z Bieszczadów.

3. *Lycopodium alpinum* L. — Do dwu stanowisk podanych przez Glanca i Lisowskiego (1955) dodajemy następujące: Wielka Rawka, wys. 1270 m, połonina na północnych zboczach; przełęcz między Tarnicą a Szerokim Wierchem, wys. 1220 m, połonina na południowo-zachodnich zboczach; między Wyżniańskim Wierchem a zboczami Małej Rawki, wys. 930 m, łąka z panującą *Nardus stricta* — szczególnie wielkie i obfite stanowisko — *Lycopodium alpinum* rośnie tu na obszarze kilkunastu arów.

4. *Polygonum viviparum* L. — Bukowska Kopa (Mały Halicz), wys. 1290—1300 m, połonina i skałki na południowym zboczu. Nowy dla flory Bieszczadów.

5. *Dianthus compactus* Kit. — Łąka na zboczach Łopiennika, około 860 m npm. Jest to najbardziej na zachód wysunięte stanowisko tego gatunku, położone już na lewym brzegu Solinki.

6. *Hesperis nivea* Baumgt. — Bukowe Berdo, wys. 1170 m, zarośla u górnej granicy lasu na południowo-wschodnich zboczach grani biegnącej w kierunku Widełek. Gatunek ten jest endemiczny dla flory Karpat, w których obrębie ma trzy ośrodki zasięgowe. Jeden, zachodniokarpacki, obejmuje Małe Karpaty, Strażowską Hornatinę, Małą i Wielką Fatrę, Chocz, Niżne Tatry, Tatry Bielskie, okolice Spiskiej Beli i Słoweński Raj oraz okolice Brezovici nad Torysą; drugi ośrodek, północno-wschodnio-karpacki, stanowiska w Czarnohorze, Górach Czywczyńskich, Rodniańskich i Braszowskich; trzeci, południowokarpacki, obejmuje Góry Fogaraskie. Stanowisko w Bieszczadach Zachodnich leży więc w dość znacznej odległości od najbliższych placówek tego gatunku w zachodnich i wschodnich Karpatach (Balázs 1939, Dostał 1950, Săvulescu 1955). Gatunek ten nie był dotychczas znany z terenów leżących w obrębie dzisiejszych granic Polski.

7. *Bupleurum longifolium* L. — Podany przez Wołoszczaka (1894) ze szczytu Rabiej Skały: znaleziony został przez nas na wschodnim zboczu Bukowego Berda od strony Obnogi, na skałkach na wysokości 1110 m.

8. *Scopolia carniolica* Jacq. — Między Stuposianami a osiedlem Pszczelina, wys. 600 m; Bereżki, wys. 610 m; między Ustrzykami Górnymi a Bereżkami, wys. 650 m; północne zbocza Widełek, wys. 730 m; zachodnie zbocza Kiczery koło Ustrzyk Górnych, wys. 720 m. Gatunek ten, nie podawany dotychczas z Bieszczadów, rośnie w olszynkach nad potokami (*Alnetum incanae*) i w wilgotnych partiach lasu bukowego. Najbliższe znane dotąd stanowiska *Scopolia carniolica* znajdują się w okolicy Ustrzyk Dolnych i na Cergowej Górze koło Dukli (Knapp 1869).

9. *Veronica filiformis* Smith — Uporczywy ten chwast, znaleziony po raz pierwszy w Bieszczadach w 1952 r. (Kornaś, Kuc 1954), zgodnie z przewidywaniami autorów rozprzestrzenił się na duże obszary i obecnie rozszerza się coraz bardziej. Podany przez Kornasia i Kuca (l. c.) z Dwerniczka nad Sanem, a przez Glanca i Lisowskiego (1955) z okolic Leska, Hoczewki, Jabłonki i Lutowisk, rośnie obecnie na spasnionych łąkach, pastwiskach, po przydrożach i w rowach wzdłuż dróg od Pszczeliny przez Stuposiany, Lutowiska, Czarną aż po Rabe bez większych przerw. Stanowiska tego gatunku ciągną się także wzdłuż Sanu od Smolnika przez Procisne, Dwerniczek i Dwernik. Występuje też w okolicach Cisnej, Lisznej i Baligrodu. Rozprzestrzeniany prawdopodobnie przez przepęd owiec, zajmuje coraz większe przestrzenie wzdłuż dróg, opanowując pastwiska. Niekiedy ponad 50% darni stanowią okazy *Veronica filiformis*, uniemożliwiając rozwój innym roślinom; pastwiska od jego kwiatów barwią się białawo-niebiesko. Sądzymy, że sprawa *Veronica filiformis* przestała już być jedynie ciekawostką botaniczną i czas, aby zainteresowali się nią łąkarze, wiadomo bowiem, iż jest to bardzo groźny chwast łąkowy.

W czasie wycieczki zorganizowanej w związku z lwowską Konferencją poświęconą badaniom flory i fauny Karpat w dniach 9—12 lipca 1960 r. K. Zarzycki zbierał okazy *Veronica filiformis* na terenie Ukraińskich Karpat (Drogobyckaja Oblast) na następujących stanowiskach: Turka, na brzegu trawnika w obrębie miasta, duża kępa obficie kwitnąca; wieś Kozjewa, brzeg szosy; koło Synowucka Wyżnego na południe od Stryja, trawnik przydrożny na lewym brzegu rzeki Stryj. *Veronica filiformis* sprawia tu wrażenie świeżego przybysza; występuje w postaci kęp nie tworząc muraw. Roślina ta nie była dotąd podawana z Zachodniej Ukrainy, lecz jedynie z Krymu (Kotow 1960).

10. *Petasites Kablikianus* Tausch. — Dolina Terebowca od wysokości 870 m do ujścia, następnie dolina Wołosatego do Bereżek, wys. 600 m, zwirowiska i olszyny nadrzeczne. Gatunek nowy dla Bieszczadów.

11. *Telekia speciosa* Mill. — Magura Stuposiańska, wys. 690 m, olszynka nad potokiem; między Bereżkami a Ustrzykami Górnymi, 630 m, olszynka nad Wołosatym. Dotychczas znane stanowisko (Kotula 1883) położone przy drodze pomiędzy Stuposianami a Bereżkami mogło budzić wątpliwości co do swojej naturalności. Obecnie naturalne występowanie tego gatunku w Bieszczadach jest chyba bezsporne.

12. *Luzula flavescent* (Host.) Gaud. — Gatunek pospolity w Zachodnich Karpatach. W obrębie Karpat Wschodnich znany dotąd jedynie z pojedynczych stanowisk. Z Bieszczadów nie podawany. Znalezione przez nas na następujących stanowiskach: północne zbocza połoniny Caryńskiej poniżej szczytu 1212 m, łąka z *Nardus stricta*, wys. 1030 m; Wierch Wyżniański koło Berehów Górnych, wys. 930—950 m, łąka z *Nardus stricta* i *Lycopodium alpinum*; Smerek — wieś, wys. 600 m, las świerkowy, koło wsi; południowo-zachodnie zbocza Smereka, do wys. 730 m, dość obficie w luźnych świerczynach; Hrubki, między Wielką Rawką a Rabią Skałą, wys. 1180 m; Czoło koło Wetliny, wys. 830 m, łąka na północno-wschodnich zboczach; Puszcza Bukowa koło Wetliny, wys. 780 m, łąka nad Solinką.

13. *Luzula sudetica* (Willd.) DC. — Krzemień, wys. 1250 m, połonina na północnych zboczach; przełęcz między Krzemieniem a Bukowską Kopą, wys. 1220 m, łąka z *Nardus stricta*; Bukowska Kopa, wys. 1200 m, połonina na południowych zboczach; przełęcz między Tarnicą a Szerokim Wierchem, wys. 1220 m, murawy na skałkach. Gatunek nowy dla Bieszczadów.

14. *Leucojum vernum* L. var. *carpaticum* Borb. — Glanc i Lisowski (1955) podają z Bieszczadów dwa stanowiska tego gatunku. Tymczasem jest to roślina bardzo pospolita w dolinie Wołosatego począwszy od Stuposian, wys. 560 m, w górę przez Bereżki, wys. 610 m, do ujścia Terebowca. Ciągnie się niemal nieprzerwanym pasem w olszynkach i wchodzi w lasy bukowe położone na zboczach doliny. Duże skupienia tej rośliny występują w lasach bukowych na Widelkach, wys. ok. 1000 m, przechodząc zwartymi łanami na

połoniny Bukowego Berda do wysokości około 1170 m i zajmując ponad górną granicą lasu wszelkie nieco bardziej wilgotne partie terenu. Licznie występuje też na północnych zboczach Szerokiego Wierchu do wysokości 1180 m, schodząc doliną Terebowca do jego ujścia; na wschodnich zboczach Połoniny Caryńskiej gatunek ten sięga do wysokości 980 m. Wielkie skupienia *Leucojum vernum* var. *carpathicum* znajdują się też na łąkach nad Sanem między Smolnikiem a Dwerniczkiem w okolicach Potasznia, gdzie w ostatnich dniach kwietnia 1959 r. pokrywała kilkunastoarowe powierzchnie łąk zwartym kobiercem. Naturalnie liście jego zysychają bardzo prędko i gatunek ten w lecie staje się zupełnie niewidoczny. Nie spotkaliśmy natomiast ani jednego okazu tego gatunku — mimo usilnych poszukiwań — w leżących bardziej na zachód dolinach Solinki i Wetliny.

15. *Poa violacea* Bell. — Ten wysokogórski gatunek znaleźliśmy w Bieszczadach tylko na szczycie Bukowskiej Kopy na wys. 1300—1320 m. W Karpatach jest on bardzo rzadki. Znany jest z Tatr Bielskich oraz z doliny Smytniej w Tatrach Zachodnich (Pawłowski 1923, 1937). Po przerwie zasięgowej najbliższe stanowiska *Poa violacea* znane są z Połoniny Borzawy, Czarnohory i Gór Czywczyńskich (Zapałowicz 1889, Pawłowski 1948). Dalej występuje ona w Karpatach rumuńskich, górach Półwyspu Bałkańskiego, Alpach, na Sycylii, Korsyce, w Pirenejach i górach Półwyspu Iberyjskiego. Ogólnie jest to roślina gór środkowej i południowej Europy. Dzięki znalezieniu tego tak rzadkiego i interesującego gatunku na stosunkowo niskim i bardzo izolowanym stanowisku w Bieszczadach, przybywa jeszcze jeden gatunek do sporej kolonii roślin alpejskich w tym pasmie. *Poa violacea* rośnie w Bieszczadach w szczelinach skalnych i w zwartych murawach na skałach płaskich lub silnie pochylonych, w ekspozycji południowej, południowo-zachodniej i południowo-wschodniej, w towarzystwie *Sesleria coerulans* (Grodzińska 1958), *Festuca supina*, *Thymus alpestris*, *Anemone narcissiflora*, *Polygonum viviparum*, *Carex rupestris*, *Antennaria dioica*, *Hieracium prenanthoides*, *Solidago alpestris*, *Calamagrostis arundinacea*, *Luzula nemorosa* var. *erythranthema*, *Lycopodium selago*, *Hypochoeris uniflora*, *Homogyne alpina*, *Carex ornithopoda* i *C. pallescens*, *Viola biflora*, *Potentilla aurea*.

16. *Calla palustris* L. — Smerek — wieś, wys. 600 m, torfowisko niskie. Nie podawana dotąd z Bieszczadów.

Z Instytutu Botaniki PAN, Kraków, ul. Lubicz 46

LITERATURA

1. Balázs F. 1938—39. A Kárpátok endemikus növényfajai. Endemische Pflanzenarten der Karpathen. Acta Geobot. Hungar. 2 (1): 3—62.
2. Dostál J. 1950. Květena ČSR. Praha.

3. Glanc K., Lisowski S. 1955. *Leucoium vernum* L. var. *carpaticum* Borb. w Bieszczadach Zachodnich. Spraw. Pozn. Tow. Przyj. Nauk za III i IV kw. 1955 r.: 278—281.
4. Grodzińska K. 1958. *Sesleria coerulans* Friy. w polskich Bieszczadach Zachodnich. Fragm. Flor. et Geobot. 3 (2): 83—87.
5. Knapp J. A. 1869. Przyczynek do flory obwodów jasielskiego i sanockiego. Spraw. Kom. Fizjogr. AU. 3: 74—109.
6. Kornaś J., Kuc M. 1954. *Veronica filiformis* Smith — nowy we florze polskiej uciążliwy chwast łąkowy. Fragm. Flor. et Geobot. 1 (1): 81—86.
7. Kotow M. I. 1960. Flora URSR. 9. Kiiw.
8. Kotula B. 1883. Spis roślin naczyniowych z okolic górnego Strwiąża i Sanu, z uwzględnieniem pionowego zasięgu gatunków. Spraw. Kom. Fizjogr. AU 17: (105—199).
9. Lisowski S. 1957. O utworzenie Parku Narodowego w Bieszczadach Zachodnich. Chrońmy Przyr. Ojcz. 13 (1): 13—27.
10. Pałczyński A. 1958. Wstępne badania geobotaniczne i florystyczne użytków zielonych w Bieszczadach. Zeszyty Nauk. Wyż. Szkoły Roln. we Wrocławiu. Rolnictwo 12 (3): 93—120.
11. Pawłowski B. 1923. Zapiski florystyczne z Tatr. Acta Soc. Bot. Pol. 1 (1): 1—7.
12. Pawłowski B. 1937. Traganek zwisłokwiatowy, nowy składnik flory polskiej. Acta Soc. Bot. Polon. 14 (3): 175—182.
13. Pawłowski B. 1948. Ogólna charakterystyka geobotaniczna Gór Czywczyńskich. Rozpr. Wydz. Mat.-Przyr. PAU dz. B, 72 (6): 1—76.
14. Săvulescu T. 1955. Flora Reipublicii Populare Romine. 3. București.
15. Szafer W., Kulczyński S., Pawłowski B. 1955. Rośliny polskie. 1020 str. Warszawa, PWN.
16. Wołoszczak E. 1894. O roślinności Karpat między górnym biegiem Sanu i Ostawą. Spraw. Kom. Fizjogr. AU, 29: 39—70.
17. Zabłocki J. 1947. Rodzina *Violaceae*. Flora polska, t. VI. Kraków.
18. Zapałowicz H. 1889. Roślinna szata Gór Pokucko-Marmaroskich. Spraw. Kom. Fizjogr. AU, 24: 88—389.

SUMMARIUM

Auctores locos natales novos indicant plantarum vascularium 16 notabilium, partim in flora Poloniae novarum, partim autem in montibus Bieszczady Zachodnie dictis raro provenientium, que ibi primum ab auctoribus inventae sunt.

Hesperis nivea Baumg., planta Carpatorum endemica, species est infra limites Reipublicae Popularis Polonae adhuc ignota; locus natalis novus ab ambabus areis partialilibus huius speciei — tam ab area orientali quam ab area occidentali-carpatica spatio lato disiunctus est.

Inter plantas pro montibus Bieszczady Zachodnie novas imprimis *Poa violacea* notabilis est, gramen in Carpatis rarissimum, adhuc e Tattorum parte orientali (Tatry Bielskie) et occidentali (Tatry Zachodnie; Pawłowski 1923, 1927) nec non Carpatis Orientalibus: Połonina Borżawa, Montes Pucutico-Marmarossici (Zapałowicz 1889, Pawłowski 1948) notum; aliaeque

montium catenae versus orientem et meridionem spectantes incolens; loco natali ab auctoribus nuper reperto disjunctio inter areas partiales occidentali- et orientali-carpaticam diminuta redditur.

Praeterea notandae sunt: *Scopolia carniolica* Jacq., *Lycopodium annotinum* L., *Petasites Kablikianus* Tausch, *Luzula flavescent* (Host.) Gaud. (*L. luzulina* (Vill.) D. T.), *Polygonum viviparum* L. et *Calla palustris* L.

Veronica filiformis Sm. species synanthropa ex his montibus primum a Kornaś et Kuc (1954) indicata, cito secus vias et in pascuis divulgatur et ab auctoribus locis numerosis ut planta frequentissima inventa est.

Mense Julio 1960 inventa est in Tırka nec non ad pagum Koźjewa et Synowuńko Wyżne in Provincia Drohobycz. Planta haec e territorio Ucrainae occidentalis adhuc non indicata erat.

Institutum Botanicum Academiae Scientiarum Polonae, Cracoviae